

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 3

14 januari 1968

administratie:

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname en de Neder-
landse Antillen f 7,50 per jaar
overige landen f 10,— per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Het jaar van de mensenrechten

Enkele weken geleden is het jaar van de mensenrechten begonnen en het is blijkbaar de bedoeling om, in 't bijzonder in het jaar 1968 aandacht te geven aan het charter van de rechten van de mens, dat in 1948 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties werd aangenomen. Met opzet spreekt men van individuele rechten van de mens, van persoonlijke rechten, waarop ieder mens zich kan beroepen, waarin hij vrij is en waarin hij niet gehinderd mag worden door instanties van de staat of door een kerk of door welke groepering ook. De mensenrechten garanderen aan elk individu een staatsvrij terrein, waar hij heer en meester is. De mensenrechten beschermen het begrip, dat sedert de periode van de Renaissance, sedert de 16e eeuw, steeds duidelijker geformuleerd werd; de menselijke waardigheid. Ieder mens op aarde, ongeacht zijn uiterlijk, zijn levensovertuiging, zijn ontwikkeling, zijn maatschappelijke staat heeft waarde en dient waardig behandeld te worden en mag zijn leven inrichten zoals hij dat wil. Deze gedachte kon pas kracht krijgen op de Stoïcijnse ondergrond dat alle mensen gelijkwaardig zijn — niet gelijk zijn, maar gelijkwaardig voor de rede — omdat zij allen een gemeenschappelijke kern hebben, een vonk van de rede, van het grote vuur. Wel had het Christelijk geloof de gelijkheid van de zielen voor God gesteld, maar tegen de ongelijkheid in de behandeling op aarde was nooit of maar zelden geprotesteerd.

Het is een gewoonte geworden om de geschiedenis van de mensenrechten in Europa in 1215 in Engeland, bij de Magna Charta libertatum — het groot charter der vrijheden te laten beginnen. Toen dwongen Engelsen van hun zwakke vorst vrijheden af, o.a. dat hij geen vrije Engelsman willekeurig in hechtenis mocht nemen. Van hoeveel betekenis dit stuk is voor de opkomst van de Britse democratie, het mist een wezenlijke trek van de mensenrechten, nl. het universele karakter.

De vrijheid om niet naar vorstelijke willekeur, zonder bevel van wettige rechters gevangen genomen te worden gold alleen voor Engelse on-

derdanen en dan nog uitsluitend voor vrije. Als een algemeen mensenrecht werd het niet beschouwd. Misschien is het oudste mensenrecht het recht op godsdienstvrijheid, dat voor het eerst gesteld werd in de 16e eeuw, toen de rooms-katholieke en de calvinistische inquisitie op volle toeren draaide en overal de brandstapels vlamden.

De Fransman Castelli en de Nederlander Coornhert hebben hun leven gewijd aan de strijd om de gewetensvrijheid, de godsdienstvrijheid voor alle mensen, van welk geloof ook. En het is de onsterfelijke verdienste van Coornhert, dat hij zelfs voor godloochenars vrijheid eist, hoezeer hij medelijden heeft met deze misdeelden. „Moet iedereen dan het recht hebben te geloven wat hij zelf wil”, vraagt Spiegel aan zijn vriend Coornhert. „Ja”, antwoordt deze, „want anders moet hij geloven wat een ander wil”.

Hoeveel wortels er zijn in Europa, de eerste opsomming van persoonlijke vrijheden komt tot stand in enkele Engelse koloniën in Amerika. Voor of in de grondwet van b.v. Virginia worden mensenrechten opgesteld. Dat is niet zo verwonderlijk want om aan vrijheid, onderdrukking en vervolging te ontkomen waren zovele Engelsen naar Amerika geëmigreerd. Zij wisten wat onderdrukking was. Verlangen naar gezondheid leeft het sterkst bij de zieke, verlangen naar vrijheid bij de gevangene, verlangen naar frisse lucht in verstikkende atmosfeer; de vrijheid is negatief bepaald. De achttiende eeuw is, in Engeland, Frankrijk en Amerika, door de gedachten van de verlichte denkers, de eeuw van het optimisme, van de redelijkheid, van de vrijheid. De mens, van nature goed, zou door de vermeerdering van kennis en inzicht zedelijk beter worden en het volle genot hebben van al de mensenrechten, die God in mens en samenleving had gelegd. Tirannen en tirannieke kerken miskenden en verduisterden de vrijheden en als die kluisters verbroken waren zou een vrije en gelukkige mensheid op aarde wonen. Regeringen zijn een noodzakelijk kwaad, zei de Engelse filosoof Locke en hij voegde er aan toe:

LIBERTIJN

Humanistisch jeugd- en jongerenblad

Jaarabonnement f 7,25

Postgiro: 1 382 777

Administratie: Marie Westeneng

Willem Barentsstraat 57, Utrecht

„Laten wij zo vrij zijn als mogelijk is en laten we ons onderwerpen aan een minimum van regering, nodig om ons ervan te weerhouden om ons in de vrijheid van de ander te mengen”. U hoort uit dit citaat de algemene zedelijke wet, die overal waar mensen gedacht hebben over het juiste gedrag opkomt, doe de mensen niet aan, wat gij van hen niet wilt dulden, (de negatieve vorm) of behandel de mensen zoals gij behandeld wilt worden (de gouden regel van het gedrag). De grens van de vrijheid is de vrijheid van de ander.

Ik weet het, dat ik schoolmeesterachtig bezig ben in dit praatje, maar een vurige opwekking om gedachten te wijden aan de mensenrechten zonder iets van de geschiedenis te weten vind ik waardeloos en daarom moet ik het wel zó doen. Het is niet verkeerd om iets te weten zei Hui-zinga in zijn boek over Veth.

Van groot belang is in de geschiedenis der mensenrechten het feit dat zij komen vanuit de derde stand, de kooplieden, plantagebezitters, ondernemers en de intellectuelen, als ik die tot de derde stand mag rekenen. Dat wil dus zeggen uit hen die het sterkst besef van hun menselijke waardigheid hadden. Uit hen is de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring van 1776 ontstaan en door Jefferson voorbeeldig onder woorden gebracht; onvervreembare rechten zijn het recht op het leven, vrijheid en het recht om het geluk na te jagen. En een belangrijk element van het geluk is het recht op persoonlijk bezit. Dit liberale, derde standskarakter van de mensenrechten, waarbij elke regeringsvorm gewantwoord wordt, dus elke machtsorganisatie, en waarbij het streven is om de staat zoveel mogelijk zaken te ontnemen blijft het kenmerk van de mensenrechten.

Onvergelijkelijk scherp heeft ter Braak dit aspect, vóór de Tweede Wereldoorlog, geformuleerd; het is de derde stand die gelijk wil hebben. Nu begrijpt u ook, dat Rusland en de satellietstaten in 1948 bij de eindstemming blanco hebben gestemd. Wij, in Rusland wantrouwen onze regering niet, het is onze regering, wij hebben geen behoefte aparte individuele rechten op te stellen.

Grote invloed kreeg de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring op de Verklaring van de rechten van de mens en de burger, die in de Franse Revolutie werd opgesteld als een stuk dat vóór de komende Grondwet als een ideaal en een richtlijn moest gelden. Een in grenzeloos optimisme en geloof gegeven stuk dat de grondslagen van een vrije en gelukkige samenleving bevatte. Geen slavernij, geestelijke vrijheid, recht op bezit, vrijheid van drukpers, recht op deelneming aan de regering, recht op onafhankelijke rechtspraak, het recht om als onschuldige te worden behandeld tot de schuld geble-

ken is, recht op schadevergoeding bij onteigening. Een regering, die deze rechten niet waarborgt is een tirannie en ieder mens heeft het recht een tirannie te bestrijden.

In de 19e eeuw zijn deze rechten in de grondwetten van vele democratisch geregeerde staten opgenomen; het individualisme had de overwinning behaald of zou die behalen.

Er waren echter andere inbreuken op de menselijke waardigheid. Waren honger, armoede, ziekte en onverzorgde ouderdom, overmatige werktijden en kinderarbeid, werkloosheid en arbeidsongevallen geen beledigingen van de waardigheid van de mens? Het socialisme heeft niet meegewerkt aan een uitbreiding van de geestelijke rechten met sociale rechten maar heeft geijverd voor een maatschappelijke structuurverandering waarbij in een klasselose maatschappij de een de ander niet meer zou kunnen uitbuiten. Zoals bij alle profetieën in de wereld kwam de vrijheid in het gedrang en werden de liberale mensenrechten als conservatief en behorend bij de bourgeoisie beschouwd.

Dat de fundamentele vrijheden toch meer betekenis hebben leerden de mensen — links en rechts — van de fascist en de nationaal-socialisten. Volstrekt onredelijk, het geweld vererend hebben zij alle mensenrechten met voeten getreden. Er zijn superieure en minderwaardige rassen, democratie met parlementen is een kletsende en geen regerende vorm, de willekeurige inhechtenisneming is nodig als correctief op

van de kalender

de dagen stoten
in een rammelende trein
door mijn ogenblik

zwart gepolitoerd
hypokriet met hoge hoed
zo is de Zondag

het verveelde smoel
van een slungel met een geeuw
dat is de Maandag

een kittig meidje
hupsmarijn en hagelwit
is dit niet Dinsdag?

zacht is de Woensdag
een kneuzige framboze
van dromerig rood

Donderdag spettert
van groen en geel - positief
dat is Donderdag

sterk is de vrijdag
kerks en paars en bruin en rijk
en zwaar van goudglans

Zaterdag is blauw
en zilver - blauw met zilver
een stille rivier

wijkende weken
vage gevels in de mist
eindeloos eender

het jaar - een koepel
moedergroen bebroedende
het nest met maanden

J. C. van Schagen
uit: Narrenwijsheid
en ander onkruid

demo-liberale afwijkingen, vrijheid van drukpers, van wetenschap, van vereniging en vergadering zijn ontoelaatbare belemmeringen van een opbouw van een gezonde, mannelijke, organische samenleving, recht is wat het volk dient enz. enz. Toen begrepen de miljoenen dat de voorwaarden voor een werkelijke samenleving toch wel lagen in die mensenrechten. Het oorlogsdoel van de geallieerden, neergelegd in het Atlantisch Handvest, werd dan ook uitdrukkelijk een herstel van een samenleving waarin respect voor de vrijheden van het individu zou heersen, maar nu aangevuld door sociale rechten, vrijwaren van vrees en gebrek. Een nieuw Charter werd opgesteld en door de Algemene Vergadering van de V.N. aangenomen, met alleen Rusland en de satellieten als blanco-stemmers. Hiermee was wel een belangrijke stap gezet maar die stap klonk hol in de ruimte want er was geen instrument om controle uit te oefenen op de naleving en er was geen individueel klachtrecht bij een rechtbank. Europa heeft zich over de taak gebogen om hier een oplossing te zoeken. In 1950 werd door de landen die tot de Europese eenheid waren toegetreden, in Rome de conventie getekend en nadat tien landen deze overeenkomst getekend hadden, trad de conventie in 1953 in werking. Er is een Hof, dat een bindende uitspraak doet in zaken waarin sprake is van inbreuk op een mensenrecht, en het individuele klachtrecht wordt door steeds meer Europese regeringen erkend. Als alle andere, legale middelen zijn uitgeput heeft een individu het recht zich tot het Hof in Straatsburg te wenden. U zult het waarschijnlijk met mij eens zijn als ik zeg, dat de gedachte en de uitwerking van de mensenrech-

ten en het individuele klachtrecht de ondermijners zijn van de soevereiniteit der staten en de doodgravers van elke vorm van nationalisme. De staatsinstellingen en wetgevingen van ieder land zullen aangepast moeten worden aan de zaken waar ieder mens recht op heeft. Er groeit een rechtsorde, die geweld en willekeur terugdringt.

Toen de commissie, die de rechten moest formuleren in de Franse Revolutie bijeen was, vroeg een van de leden, ik meen de realist Mirabeau, zich af, of het wel verstandig was om al die rechten zo duidelijk te formuleren en te verspreiden.

We nemen de mensen mee op een hoge top en laten hen al het land zien dat van hen is, maar daarna moeten ze de top weer verlaten en moeten ze verder zwoegen en ploeteren.

Als iedereen weet waarop hij allemaal recht heeft wordt de kloof tussen ideaal en werkelijkheid ondragelijk groot. Denkt u eens aan de negers in de V.S., aan de zwarte bevolking in Zuid-Afrika, aan de protestanten in Spanje, aan de boeren op Sicilië, aan de geleerden in China, aan de opposanten in Griekenland, aan de uitgebuiten in Zuid-Amerika, de dorpelingen in India, aan de schrijvers in Rusland, aan allen wier menselijke waardigheid wordt beledigd, al die tientallen, honderdtallen, miljoenen. En toch, het is dan wel toekomstmuziek, en hele verre muziek, maar het is muziek. Het is de muziek van een menselijke samenleving, zonder tirannie met een menswaardig bestaan, voor allen.

Het is goed om mee te werken, ieder naar zijn eigen vermogen, aan de opbouw van zo'n maatschappij.

H. BONGER

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland

door dr. A. L. Constandse

„een boeiende geschiedenis van een belangwekkende stroming die veel grote Nederlanders heeft voortgebracht”.

190 blz.

f 8,90

Essays van een Humanist

door Julian Huxley

Nu in nederlandse vertaling.

Enige opstellen van deze bekende auteur, die hiermede een eigen bijdrage aan de humanistische gedachtenwereld levert.

263 blz.

f 14,90

Bevrijdend Humanisme

door H. Lips

Een belichting van vele facetten van het humanisme, geschreven in een voor ieder verstaanbare taal.

152 blz.

f 3,90

De tegenwoordige stand van het wijsgerig denken

door prof. dr. C. A. Mennicke

„vooral boeiend door de beschrijving van de existentialistische levenshouding”.

163 blz.

f 5,50

Jezus van Nazaret

10 visies op de figuur van Jezus Christus. (vanuit christelijk, humanistisch en joods, mohammedaans en boeddhistisch standpunt)

108 blz.

f 2,95

Het Humanistisch Verbond

„Sinds de oprichting in 1946 staat het Humanistisch Verbond in de belangstelling... ook van jonge mensen. Wat wil dat Verbond nu eigenlijk? Dit boekje geeft antwoord op die vraag.

Het laat een aantal vooraanstaande humanisten, maar ook tegenstanders aan het woord.

Een poging tot eerlijke voorlichting dus...”

141 blz.

f 2,—

Kennis van Goed en Kwaad

door. dr. Libbe van der Wal

„de schrijver richt zich tot de ontwikkelde lezer, van wie hij geen filosofische geschooldheid eist. Hij vermijdt het vaak hinderlijke vakjargon. Zijn betoog is glashelder, zijn wijze van schrijven levendig en boeiend.”

270 blz.

f 6,90

U kunt deze uitgaven bestellen bij het centraal bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht, bij voorkeur door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

Meditatie

Voor het nummer van 31 december 1967 schreef H.H. een toepasselijk stukje, dat door een redactionele fout niet in dit nummer is verschenen. Aangezien wij u „deze meditatie” niet willen onthouden, plaatsen wij het alsnog. Met onze verontschuldigen aan H.H.

redactie

Wederom spoedt een jaar ten einde. Dit is een overbodige mededeling in een bijzonder afgezaagde vorm. U weet het al lang, we hoeven mekaar niks te vertellen, niewaar? Het is Sinterklaas geweest, het is zelfs alweer Kerstmis geweest en over een paar dagen is het zover. En dan dat quasi-plechtige „wederom”, „spoedt” en „ten einde”, nou dat hebt u ook al vele malen gehoord.

U hebt volkomen gelijk, maar het klinkt zo gedragen, zo berustend, zo geheel passend bij flakkerend kaarslicht, die de ernstige of mild glimlachende gelaten beschijnt van hen die terneer zitten in een centraal of met aardgas verwarmd vertrek, om van de open haard met de knetterende houtblokken nog maar niet te spreken. Ik vind ook, dat er een mooie cadans in het zinnetje zit, veel mooier dan in bij voorbeeld „hè-hè, dat zit-er weer op” of „ziezo, da's op een oor na gevild”.

Maar zo'n gevoel heb ik wel. Naarmate het jaar vordert begin ik er meer moeite mee te krijgen de veerkracht op te brengen die nodig is voor een arbeidsvreugde vervulling van de dagtaak. Mocht het lot willen, dat ik ooit nog eens minister van binnenlandse zaken van alle verenigde naties zou worden, dan zou ik een wetsontwerp indienen waarbij de decembermaand tot een langdurige zondag zou worden gemaakt.

Helaas ben ik door een verkeerde beroepskeuze terecht gekomen in een betrekking, waarin deze maand tot de meest inspannende en uitputtende van het ganse jaar is. Werkdagen van tien, twaalf uur zijn aan de orde van de week. Maar laat ik daarover niet klagen, want, gelijk gezegd: Wederom spoedt een jaar — hét jaar — ten einde.

Als het uur van rust heeft geslagen komt de bespiegeling vanzelf. Er is gelegenheid te over om bij een terugblik op het jaar 1967 bedroefd, zo niet moedeloos, te worden. Wie dagelijks kennis neemt van de nieuwsberichten die ons door televisie, radio en dagblad bereiken, moet zich wel eens afvragen: „Wie heeft toch bedacht, dat de mens een redelijk-zedelijk wezen is?” Redelijk zou het zijn, als hij de rijke hulpbronnen dezer aarde gebruikte tot nut en vermaak van de bewoners. Maar neen. Waar enerzijds (aan onze zijde onder meer) kalkoenen, kippen, konijnen en ander kleinvee bij ontallen worden verslonden, terwijl de botten maar halverwege worden afgekloten, gaan er anderzijds naar ik pas heb gelezen dagelijks tienduizenden men-

sen dood van de honger. En dat gebeurt, terwijl wij schransers het eigenlijk niet willen. In dit opzicht is onze zedelijkheid wel goed, maar bitter weinig actief, dus niet helemaal goed.

Een belangrijk deel van de internationale tijd wordt besteed aan het winnen van kostelijke en kostbare stoffen, die vervolgens worden gebruikt om elkaar zo massaal en grondig mogelijk uit te roeien. Een onzedelijke en tevens irrationele bezigheid, die zich niet beperkt tot de ontwikkelde landen, maar die door volken die dichterbij de natuur staan met evenveel drift wordt beoefend.

Laten wij wat dichterbij huis blijven. Zijn er in het afgelopen jaar in onze overzichtelijke familie nog kinderen geboren? Ik geloof het niet. Ook heeft van die familie niemand zijn of haar leven beëindigd. Er is dus sprake van een zekere status quo, met dien verstande, dat de een het lopen begint te leren en dat de ander het langzamerhand begint af te leren. Het aantal gezette passen blijft globaal hetzelfde. De stofelijke vooruitgang demonstreert zich in een paar kleine auto-ongelukken die slechts licht lichamelijk letsel hebben opgeleverd. Wij hebben ons wederom enkele tientallen kilo's bedrukt papier aangeschaft en de kennis die wij daaruit putten zullen wij te zijner tijd mede ten grave — of beter ter urn — dragen. Het putten mag dus individueel een aardig tijdverdrift zijn, sociaal gezien is het waardeloos.

Na een korte terugblik op het verleden en het — met een verontrust geweten — nuttigen van enige spijs en drank in het heden, slaan wij het oog op de toekomst. Die kennen wij niet. Gelukkig. Want het geluk, dat wij ver van tevoren zouden zien aankomen, zou zijn smaak hebben verloren op het ogenblik, dat het genoten wordt. En het voortijdig kennen van de rampen die ons zullen wedervaren zou ons bestaan van uur tot uur vergallen.

Niettemin trachten wij ons een beeld van de naaste toekomst te vormen. Wij zullen opnieuw een jaar ouder zijn. Dat is meer dan wij op 10 mei 1940 verwacht hebben. Vaak hebben wij het gevoel, dat wij nu al 28 jaar zomaar cadeau hebben gekregen. Wij nemen ons voor om de volgende 366 dagen redelijk te zijn, een voornemen, waarvan wij nu al weten dat het herhaaldelijk mislukken zal. Wij willen ook naar vermogen zedelijk zijn. Maar wij weten nu al, dat wij ook dit jaar ons overbodige huisraad niet te gelde zullen maken om met de opbrengst de bevolking van, zeg Equador of Bolivia bij te springen. Nee, dat doen wij alweer niet.

Het wordt dus weer een zeer onvolmaakt jaar. Maar als wij het tot het einde zonder grote calamiteiten zullen beleven, zullen wij tevreden zijn. Ook al blijft het knagen, dat wij met alle vooruitgang nog niet zo bijster veel verder zijn dan de oude Neandertalers, waarover ik zojuist in anderhalf ons drukwerk weer zo'n boeiende beschouwing heb gelezen.

H.H.

Van week tot week

Radio (Hilv. II)

zondag 21 januari 9.45-10.00 uur: mevr. E. L. Sleuwenhoek-Hajek:
„Welkom vriend en vreemdeling”

zondag 28 januari 9.45-10.00 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”